

21. YÜZYILIN EŞİĞİNDE ÜLKEMİZDE AİLE-OKUL İŞBİRLİĞİ

Yrd.Doç.Dr. Hasan YILMAZ*

GİRİŞ

Aile, günümüze kadar çocuğun gelişimi ve eğitiminden sorumlu olmuş, bu konuda önemli rol oynamıştır. Ancak bu rol, geleneksel toplumlarda, sanayi toplumlarına göre daha yoğun ve daha yaygın bir biçimde görülür. Geleneksel aile, çocuğa bir taraftan toplumun değer ve normlarını, bir taraftan da belli bilgi ve becerileri öğreterek onu yaşama hazırlardı. Bilim ve teknolojinin etkisi altında ortaya çıkan hızlı toplumsal değişimler aile sisteminde, aile üyelerinin rol ve işlevlerinde de önemli değişimlere yol açmıştır. Ailenin; içinde eğitim de bulunan bazı temel işlevlerinden birçoğunu başka toplumsal kurumlar üstlenmiştir (Dönmezer, İ., 1991, s. 332). Çocuğun eğitiminde sorumluluğu bulunan okul kurumunun varlığına ve giderek gelişmesine karşılık, bu durum ailenin yeni sorumluluklar üstlenmesini de beraberinde getirmiştir. Bu konuda ortaya çıkan en önemli sorumluluk da, çocukların eğitiminde okul ile sıkı bir işbirliği içinde olma sorumluluğudur.

Ana-babaların çocuklarına karşı eğitimsel görevleri uzun bir liste oluşturacak kadar fazladır. Özet bir anlatımla bu görevleri şu başlıklar altında toplamak mümkündür (Uluşavaş, M., 1990, s. 380):

Dayanıklı, duygusal bağlamda güçlü olma özelliği kazandırmak; hayata ilişkin çeşitli beceriler kazandırma ve mevcut becerileri destekleme, pekiştirme; çocuğun kendi kendini denetleme ve kontrol mekanizmasını geliştirme; çocuğun duygusal, zihinsel, sosyal, fiziksel gelişimini destekleme.

Bu görevlerin tamamı okul kurumunun da sorumlulukları arasındadır. Bu durum iki kurumun görevlerinin odaklaşması anlamını taşır. Okul ile ailenin aynı görev alanına ilişkin farklı eğitimsel tavır içinde olmaları, en fazla ve öncelikle çocuğa zarar verir. Bu zarar giderek topluma kadar uzanır. Okul ile aile kurumu arasında böyle bir müşterekliğin bulunması, iki kurumun mutlaka ve etkin bir şekilde işbirliği içine girmelerini zorunlu kılmaktadır.

OKUL - AİLE İŞBİRLİĞİ KONUSUNDA YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

Sarı (1986), "İlköğretimde Velilerin Program Geliştirmedeki Rolü" nü araştırmıştır. Eğitim programlarının geliştirilmesinde ana babaların rollerinin araştırıldığı çalışmada, ülkemizde velilerin öğrencilerin tüm sorunları ile ilgilenme gayreti içinde oldukları, ancak, programların geliştirilmesine ilişkin kendi rollerinin ne olduğunu tam olarak bilemedikleri ortaya konmuştur. Velilerin, okul-aile birliği toplantılarının önemine ve yararına inanmadıkları; öğretmen-veli görüşmelerinin yetersiz kaldığı, görüşmelerin dolaylı yapıldığı araştırmada ortaya çıkarılan diğer hususlardır.

---

* Selçuk Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Bilgin (1990); "çocuğun eğitiminden ilk sorumlu olan ailesidir" düşüncesinden yola çıkarak Ankara Merkez İlçelerindeki Ortaokullarda Okul ile Aile İşbirliği ve Sorunları konusunda, okul yöneticisi, öğretmen ve ana babalardan oluşan 1525 kişi üzerinde yaptığı çalışmada şu sonuçlara ulaşmıştır: Okul aile işbirliği konusundaki yasal düzenlemelerin ilgililer tarafından benimsendiği, ancak, uygulama süreci konusunda öğretmen grubunun görüşlerinin olumsuz olduğu; öğretmenlerin ana baba yetersizliğinden yakındıkları ortaya konmuştur. Okul Aile Birliği Yönetmeliğinin bazı maddelerinin hiç hayata geçirilemediği, okul ile aileler arasında açık bir iletişim bulunmadığı tespit edilmiştir.

Dornbusch ve arkadaşları (1987), ana-babaların eğitim kurumları ile olan ve çocuklarının okul eğitiminden daha fazla faydalanmalarına destek olacak nitelikteki ilişkilerinin düzeyini tayin eden değişkenleri araştırmışlardır. Ana-baba ve çocuklar arasındaki sözel iletişimin düzeyi ve niteliğinin, olumlu duygusal ilişkinin, ailenin başarı ile ilgili beklentilerinin, ana-babaların çocukları ile ilgili inançları ve atıflarının ve disiplin ve kontrol biçimlerinin; aile-okul arasındaki ilişkileri belirleyen olduğu saptanmıştır. Sayılan değişkenler dışında; ebeveynin cinsiyeti, çocuklarının yaşı, ebeveynin ait olduğu etnik grup, eğitim düzeyi ve aile yapısının da ilişkiler üzerinde önemli ölçüde belirleyici rol oynadığı ortaya konmuştur.

Cutler (1989); parçalanmamış, çoğunlukla beyaz, orta ve ortanın üstü sosyal sınıfa mensup 122 aile üzerinde yaptığı çalışmada, ailenin "çocuğun okul hayatını paylaşma" düzeyini araştırmıştır. Çocuğun okul hayatını paylaşmanın, aile üyelerinden baba tarafından daha çok yerine getirildiği, en fazla temeleğitim çağındaki çocukların ana-babalarının okul yaşamı ile ilgilendikleri ve çocukların başarılarının sözkonusu paylaşmadan önemli ölçüde etkilendiği ortaya konmuştur.

Nowinski (1989); üç tip aile etkileşiminin okul verimi üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla 69 lise öğrencisi ve bunların aileleri üzerinde çalışmıştır. Nowinski'nin çalışmasında; (1) Çocuklarının devam ettiği okul ile etkili iletişim kuran ailelerin çocuklarının akademik yönden daha başarılı oldukları, (2) Çocukları ile iletişimleri daha sağlıklı ve etkili olan ana-babaların, okul ile ilişkilerinin de daha yoğun ve etkili olduğu, (3) Ailelerin okul ile ilişkileri arttıkça, çocukların da okul yaşamından memnun olma derecelerinin yükseldiği ve özellikle okula devam durumları ile okuldan sağladıkları tatminde artışlar gözlemlendiği saptanmıştır.

Giraud (1990); çocuğun başarısının sadece test puanları ile ölçülemeyeceğini, çocuğun sınıfa girerken çevreden ve özellikle de aile çevresinden birşeyler getirdiğini ve başarının bu değişkenlerden ayrı düşünülmemeyeceğini savunarak, bu görüşünün doğruluğunu kanıtlayan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Örneklem grubu olarak şehir ilkokullarının 5.6. ve 7. sınıf öğrencilerinin toplumsal çevresi seçilmiş ve bağımlı değişken bağımlı değişken olarak, "öğrencilerin matematik, sosyal bilgiler, fen bilgisi ve dil dersindeki başarıları" alınmıştır. Araştırmada; en düşük notlara sahip öğrencilerin; okul ile aile ve diğer çevrenin çatışma içinde bulunduğu durumlarda gözlemlendiği ortaya konmuştur.

Patterson ve Arkadaşları (1990); çocukların okuldaki yeterlilikleri ile, ailenin gelir düzeyi, mensup olduğu etnik grup, ailenin çevresinin sosyo-ekonomik düzeyi arasında ilişki araştırmışlardır. Çocukların okul yeterliliği ise özellikle, "çocukların çevreleriyle sağlıklı ilişkiler

kurabilmelerindeki başarı" değişkeni açısından incelenmiştir. Aile çevresine ilişkin özelliklerin ve ailenin etnik yapısının, özellikle akademik başarı üzerinde etkili olduğu; buna karşılık, çocukların çevreleri ile iletişim yeterliliklerini ise daha çok gelir durumu ve cinsiyet değişkenlerinin belirlediği gözlenmiştir.

Frank (1988) ise; okul-aile ve çevre ilişkilerinin, okuldan ayrılmalar üzerindeki etkisini araştırmıştır. 14-20 yaş arasında okuldan ayrılmış gençler ve bunların aileleri üzerinde yapılan çalışmada; ebeveynin okul ile ilişki düzeyinin zayıflığı ve eğitim düzeyinin düşük olması, çocuğun okuldan ayrılma riskini artırıcı faktörler olarak tespit edilmiştir. Bu değişkenler kontrol altına alındığında, ailenin ekonomik gücünün, okuldan ayrılma ile önemli bir ilişkisinin olmadığı saptanmıştır. Buna karşılık, ailenin sosyal yalnızlık içinde olması ve aile içi çatışmaların yoğunluğu değişkenleri ile çocuğun okuldan ayrılması riski arasında da önemli ilişkiler olduğu görülmüştür.

Chrispeels (1991), veli katılımında bölge liderliğinin rolünü araştırdığı çalışmasında; okul idarecilerinin, öğretmenlerin çocukların eğitiminde daha katılımcı olmalarını istediklerini ve desteklediklerini ortaya koymuştur. Araştırma; veli katılım programlarının iyi düzenlenmesi durumunda etkin katılımın programları için en büyük tehlikenin; okuldan beklentileri düşük olan dar gelirli ailelerin taşıdıkları ve genellikle olumsuz olan inanç ve tutumlar olduğu vurgulanmaktadır. Araştırma; okul yöneticilerinin çevre katılımını, okula maddi katkı ve öneri sunma biçiminde gördüklerini ortaya koymaktadır. Velilerle doğrudan iletişimi sağlayacak çeşitli girişimler ise araştırmacının önerilerinin başında gelmektedir.

Wilensky ve Kline (1989); "Okul Reformu ve Toplum Yenilenmesi" başlığını taşıyan çalışmalarında, özellikle devlet okullarının günümüzde büyük bir krizle karşı karşıya bulunduğundan yola çıkarak, okulların, birçok açıdan ulusal üretimi ve rekabeti teşvik edecek, çevrelerinde daha demokratik bir ortam için zemin hazırlayacak ideal bir organizasyon olmaktan uzaklaştıklarını savunmaktadırlar. Demokrasinin bir anlamda "birliktelik" olduğu görüşünden yola çıkan araştırmacılar, tespit ettikleri krizin çözümü için, "okulu toplum içine sokacak" ve "toplumu okul içine çekecek" yeni yapılanmalardan söz etmektedirler. Bu yeni yapılanmanın başlıca nitelikleri olarak da; okulun tüm faydalı kullanımlara açık, çevrenin doğal, duygusal, politik ve kültürel merkezi durumuna getirilmesini savunmaktadırlar.

D'Angelo ve Adler (1991), çevre katılımının geliştirilmesinde etkili olabilecek yöntemleri ortaya çıkarmayı amaçlayan çalışmalarında; hazırladıkları bir "okul-çevre ilişkilerini geliştirme programını" bir okulda denemişlerdir. Araştırmada özellikle ev ile okul arasındaki engellerin kaldırılmasında "iletişim stratejileri"nin önemi ortaya konmuştur. İlişkileri geliştirmede en etkili iletişim tekniğinin "yüzyüze iletişim" olduğu, ikinci olarak "ileri teknolojinin imkanlarından yararlanılarak kurulan iletişim" in büyük yararlar sağladığı, son olarak da "yazılı iletişimin" etkili olduğu belirtilmiştir. Araştırmacılar, okul-çevre ilişkilerindeki iyileşmenin sağlanabilmesinde "lokomotif" rolünün okul yetkililerine ait olduğunu da vurgulamaktadırlar.

Davies (1991); öğrenci başarısı için okul-aile ve toplum işbirliğinin asgari şartlarını araştırdığı çalışmasında "çocuğu tüm toplum eğitir" özdeyişinden hareket etmiştir. Yazar; öğretmen-öğrenci-aile ve toplum ilişkilerinin öneminin sıklıkla vurgulanmasına karşılık bu

ilişkilerin ön şartları konusundaki bilgilerin azlığından yakınlıkla, kendi kurduğu bir okulda çeşitli yöntemler denemiştir. Öğrencilerin eğitimlerine ilişkin sorumlulukların paylaşımı ana fikrine dayalı bu yöntemlerin başında; "veli" kavramının değişik anlaşılmasını sağlama uygulaması yer almaktadır. Davies'e göre "veli" kavramı bu güne kadar son derece dar anlam taşıyan kavram olmadan öteye gidememiştir. Araştırmacı veli kavramı içine "ailenin komşularını" ve hatta yakın çevredeki kurum ve kuruluşların yetkililerini de dahil etmiş ve bu kavramı yeni kapsamı ile çevreye kabul ettirmiştir. Okulu; özellikle dezavantajlı yetişkinlerin kendi bireysel eğitim ihtiyaçlarını da karşılayabileceği bir konumda düzenlemiş; yeni anlamıyla "veli merkezleri" oluşturmuştur, bu merkezlerde görev yapanlardan bir kısmına ücret tahakkuk ettirmiştir. Okul-çevre ilişkilerinin gelişmesi için özel çaba harcayan veya projeler hazırlayan öğretmenleri ödüllendirmiş; ev ve kurum ziyaretlerini öğretmenlerin mutlak görevi haline getirmiştir. Yapılan bütün bu uygulamaların sonuçları ise oluşturulan bir grup tarafından izlenmiş ve değerlendirilmiştir. Olumlu sonuçların görülmesi üzerine geliştirilen model daha pek çok okulda da denenmeye başlamıştır.

ÜLKEMİZDE GÖZLENEN DURUM

Sağlıklı okul-aile ilişkisi, toplumdaki her kesimden insanın okulun yönetim ve eğitim süreçlerinde etkin rol oynamasını temin etmekle gerçekleştirilebilir. Bu katılım, öğrencilerin eğitimlerine katkı sağlamak ve okulda kazanılan bilgi, beceri ve davranışların desteklenip pekiştirilmesinden, okulun yönetiminde karar mekanizmasının içinde yer almaya kadar uzanır. Bu konuda ülkemizde karşılaşılan sorunları şöyle sıralamak mümkündür (Yılmaz, H., 1993):

Okul-Aile ilişkilerinin düzenlenmesi amacıyla oluşturulan "Okul-Aile Birliği" organizasyonu bu gün için biçimsel bir kurum haline gelmiş, konu ile ilgili yönetmelikte sayılan görevleri yerine getirmekten uzaklaşmıştır. Okul-Aile Birliği Yönetmeliği'nde birliğin amaçları arasında gösterilmesine karşılık; okul-aile birlikleri öğrencilerin sorumluluk duygularının gelişmesine katkıda bulunamamaktadır. Ana-babaların, okul bina ve tesislerinden yararlanması sağlanamamaktadır. Öğretmenler, aile ziyaretlerine özendirilmemekte, ana-babalar, okulun amaçları, eğitim ilkeleri ve okuldaki etkinlikler konularında aydınlatılmamaktadır.

Ana-babaların okullar ile ilişkisi son derece kısır, kurdukları iletişim zayıf ve dolaylıdır. Bir yıl içinde bir-iki defa davet ön şartına dayalı olarak okul ziyaretleri gerçekleşmektedir. Öğretmen-veli arasındaki iletişim öğrenciler aracılığı ile sağlanmaktadır. Her dört öğrenci velisinden üçü, okul ile plan ilişkisinin yetersizliğine inanmaktadır.

Ana-babalar, çocuklarına karşı sorumluluğunun, sadece onun kahvaltısını yaptırıp giydirek okula göndermek olduğunu düşünmektedirler. Çocuklarına karşı görevlerini yerine getirdiğine inanan öğrenci velileri ile yapılan görüşmede; "sabah erkenden kalkarak kahvaltısını hazırladıklarını, okuldan istenen her kitabı ve ders malzemesini mümkün olduğunca eksiksiz aldıklarını ve arkadaşları arasında mahcup olmamaları için aile bütçesini zorlama pahasına giyimlerine özen gösterdiklerini" ifade etmişlerdir.

İnsanlarımızın okullar ile bağları, çocuklarının öğrenciliği ile sınırlıdır. Onlar için okul, çocukları öğrenci olduğu sürece bir anlam taşımaktadır. Okulları toplum hayatı ve toplumun geleceği için daha geniş bir perspektiften değerlendirememektedirler. Ana-babaların

birçoğu, çocuklarının öğrenciliklerinin son bulması ile birlikte okul ile ilişkisini sona erdirmektedir.

Öğrenci velileri, okula karşı hangi görevlerinin bulunduğunu ve bunları ne şekilde yerine getirebileceklerini bilmemektedirler. Bu yüzden de, okulun eğitim ve yönetim süreçlerine katılım isteği son derece zayıftır.

Bunlara karşılık; öğretmenlerimizin de sadece öğrenci velilerine karşı değil, okul çevresine karşı duyarlı oldukları da söylenemez. Bir başka ifade ile öğretmenlerimiz ve okul yöneticilerimiz görev alanlarını "okul ortamı ile sınırlı tutma" anlayışına sahiptirler. Örneğin, birçok yerleşim yerinde "çevre kalkınması", "kültür", "spor" veya "mesleki" amaçlarla kurulmuş ve yasal olan dernek veya vakıf benzeri kurumlara üye olma oranı öğretmenler arasında son derece azdır.

Okullarımız, çevreye ilişkin görevlerinin farkında olmalarına karşılık, bu konularda önemli çaba içinde değillerdir. Eğitimcilerimiz veli katılımını, "öğrencinin durumunu velisine duyurmak" ve "velinin okula maddi desteğini sağlamak" şeklinde anlamaktadırlar. Şüphesiz bu ikisi katılımın birer boyutudur. Ancak katılım bunlarla sınırlı değildir. Özellikle okulun yönetim mekanizması içinde yer almadan ve karar süreci içinde bulunmadan gerçekleşecek bir işbirliği gerçek anlamda katılım sayılamaz.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Etkin okul-çevre ve okul-aile işbirliği sağlanamadığında okul kurumlarında eğitim gören çocukların gelişimlerinde tam bir verim sağlanamamaktadır. Çocuklar okul programlarından yararlı olsalar da, aile ve çevre desteğinden yoksun olarak programdan edindikleri bilgi, beceri ve tutumları pekiştirmemektedirler. Bir eğitim organizasyonu sadece okul içi faktörlerden meydana gelmez. Sosyal çevre bir bütünlük gösterir. Eğitilenlerin yetiştirilmesinde ve içinde yaşadıkları toplumsal hayata uyum sağlayabilmesinde, okulun yanında ailenin, ekonomi ve ticaret, siyaset ve dini kurumların, kısaca toplumun bütününe önemli etkileri vardır. Bu etkileri koordine etmek ve eğitim süreci içinde yararlı bir bütün haline getirmek ise okul ile çevresi arasındaki ilişki ve işbirliğinin etkililiğine bağlıdır. Etkin bir okul-çevre işbirliği, vasat kabiliyetteki bir çocuğun dahi okuldan iyi başarılar elde etmesini mümkün kılabilir. Gerçek anlamda ve etkin olarak okul-çevre işbirliğinin sağlanması konusunda eğitim sistemimizde önemli sorunlarımız bulunmaktadır. Aşağıda ana başlıklar halinde sözkonusu sorunların çözümüne yönelik öneriler sıralanacaktır.

I. Yasal Düzenlemeler

Okul-Aile Birliği Yönetmeliğinin Değiştirilmesi

Bu mevzuat yapılacak değişiklikler ile: öncelikle okul aile birliği ve okul koruma derneği ikileminin ortadan kaldırılarak, bu iki kuruluşun görev ve yetkilerinin birleştirilmesi yararlı olacaktır. Böylece, "okul-aile birliği" deyimini yerine "okul-çevre birliği" kavramının kullanılması ve bu kapsamda "veli" kavramının da geleneksel anlayıştan kurtarılması gerekmektedir. Modern bir anlayışla "veli" kavramı içine, "okulun çevresinde yer alan ve çocukların eğitiminden doğrudan veya dolaylı sorumlu olan herkes" dahil edilmeli ve bu anlayışın topluma yerleştirilmesine çalışılmalıdır.

Okul aile birliği toplantıları ve toplantılarda alınan kararlar şekilcilikten ve yüzeysellikten kurtarılmalıdır. Bunu gerçekleştirmede atılacak ilk adım ise toplantı biçimini değiştirmektir. 150-200 kişinin bir salonda toplanması ile oluşturulan bugünkü uygulama biçimi, iletişimsizliğe ve insanların kendi yapabileceklerini veya söyleyebileceklerini başkalarından beklemesine yol aılmaktadır. Toplantılar 10-15 kişilik gruplar ile ve resmi bir toplantı havası dışında, sıcak ve samimi bir ortamda gerçekleştirildiğinde, en azından bu günkü uygulamadan daha fazla yarar sağlayacaktır.

Söz konusu yönetmelikte yapılacak diğer değişiklikler, "Yasal düzenlemeler" maddesini takip eden önerileri gerçekleştirecek nitelikte olmalıdır.

Milli Eğitim Temel Kanunu' nda Yapılması Önerilen Değişiklikler

Milli Eğitim Kanunu' nda yapılacak düzenlemeler ile : bu güne kadar zaman zaman "ayrıntı konularda" yapılanların dışında, eğitim-öğretim sürecinin özüne ilişkin hususlarda okul kurumuna geniş ölçüde "yetki devri" nin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bilindiği üzere, daha önceki yıllarda bu amaçla "İlköğretim Müdürlükleri" kaldırılmış, bürokrasiyi azaltmak amacıyla "İlçe Eğitim Müdürlükleri" örgütlenmişti. Ancak bu yapılanma, bürokrasiyi azaltmanın ötesinde birkaç kat arttırmıştır. Buradan hareketle:

*Kanunun 2. Kısım, Birinci Bölüm, Genel Hükümler Başlığı altında yer alan; örgün ve yaygın eğitim ayrımının kaldırılarak, her kademedeki okulların aynı zamanda bir yaygın eğitim kurumu olarak görülmesi; böylece yaygın ve örgün eğitimin aynı çatı altında, belki günün ayrı saatlerinde yürütölür hale getirilmesi, çevre ile okulu kaynaştırmada büyük yararlar sağlayacaktır. Böyle bir uygulamanın yaygın eğitim aısından da pekçok faydaları gözlenecektir. Ancak için bu boyutu konumuz kapsamında değildir. Böyle bir bütünlük, okulların çevrelerine dönük görevlerini yerine getirmedikleri eleştirisini de ortadan kaldıracak fırsatlar yaratacaktır.

*Kanunun İkinci Bölüm, Türk Milli Eğitiminin Temel İlkeleri başlığı altında yer alan XIII ve XIV maddelerinin birleştirilerek, "Okul-Çevre İşbirliği" şeklinde geliştirilmesi, okul-aile ve okul-çevre ikilemini ortadan kaldıracaktır. Böylece eğitim kurumu ilgilileri tarafından sadece aile olarak algılanan "çevre" kavramı daha geniş bir anlam kazanacaktır.

* Aynı Kanunun Dördüncü Kısımında yer alan eğitim kurumlarının bina ve tesis ihtiyaçlarının Milli Eğitim Bakanlığınca planlanacağına ilişkin hüküm de değiştirilerek; bu planlamanın, "okul-çevre birliğinin de görüşü alınması koşuluyla okul yetkililerine bırakılması, toplumun yetişkin üyelerinin eğitim kurumlarına sahip çıkmaları yönünden yarar sağlayacaktır. Böylece eğitim kurumlarının yapımı ve donatımı aşamasında çevrenin yerel özellikleri de en iyi şekilde planlamaya alınmış olacaktır. Bu durum ise eğitim kurumlarının yerel niteliklere uygun işleyişine katkı sağlayacaktır.

* Kanunun Beşinci Bölümünde yer alan eğitim araçlarının Bakanlıkça sağlanması ve Bakanlıkça uygun görülmeyen kitap ve eğitim araçlarının okullarda kullanılmayacağına ilişkin hüküm de değiştirilerek; bu yetkinin de, okul yöneticilerinin "çevre birliği" ile koordinasyon içinde yürütecekleri bir sorumluluk olarak aktarılması, bu konudaki denetimin ise ilçe veya il düzeyindeki bir kurul tarafından yerine getirilmesinin sağlanması, çevreyi eğitim sürecinden sorumlu duruma getirmede etkili olacak düzenlemelerden birisidir.

Devlet Memurları Kanunu'nda Yapılması Gereken Değişikliklere İlişkin Öneriler

Öğretmen ve okul yöneticilerininin 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun kapsamından çıkarılarak, "Eğitim Hizmetleri Personel Kanunu" adı altında bir yasa ile görev, sorumluluk ve özlük haklarının düzenlenmesinde de faydalar vardır. Böylece;

* Eğitimcilik görevini sürdürenlere ilişkin yapılacak pekçok değişiklikler, 657 Sayılı Kanunun şumüllü olmasından doğan katılığı ve hantallığından kurtarılarak daha rahat ve etkili gerçekleştirilebilecektir. Böylece, Devletin genel personel politikalarına ters düşme-
mek kaydıyla eğitim ortamının gerektirdiği esneklik sağlanacaktır.

Okullara, merkezi organlarda toplanan yetkilerin devredilmesi, öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecine ve okul-çevre ilişkilerine ait davranışlarında serbestlik sağlanması ve zaman içinde öğretmen veriminin ve başarısının saptanmasında çevre ilgililerin de söz sahibi olmaları gibi uygulamalar; belirtilen yasal düzenleme sayesinde gerçekleştirilebilecektir.

II. İlgililerin Okul - Çevre İlişkileri Konusunda Yetiştirilip Geliştirilmesine Yönelik Öneriler

Hizmet Öncesi Yetiştirme Çalışmaları

Öğretmen yetiştirme programlarımızın en büyük eksikliklerinden birisi, program içinde "halka ilişkiler" veya "okul-çevre ilişkileri" adını taşıyan bir dersin bulunmasıdır. Öğretmen yetiştirme programları içinde yer alan "Okul Yönetimi ve Denetim Dersi"nin öğrenme konuları arasında çok küçük bir bölüm olarak yer almasına karşılık, yetişen öğretmenlerin hissettikleri en büyük eksiklik, çevre ile ilişkileri düzenleme ve geliştirme konusudur. Araştırmada da kudemi 5 yıl ve daha az öğretmenlere ilişkin saptanan bulgular bu tespiti doğrular niteliktedir. Öğretmen yetiştiren kurumların programına konulacak bir ders ile, aşağıda bir çerçeve oluşturması bakımından sunulan konularda bilgi, beceri ve tutum kazandırılabilir:

- *Okul-Çevre İlişkilerinde temel kavramlar,
- * Okul-Çevre İlişkilerinin toplumsal gelişme açısından önemi,
- * Okul-Çevre İlişkilerinin eğitim kurumları ve eğitim süreci açısından önemi,
- * Okul-Çevre İlişkilerinin oluşturulması, geliştirilmesi ve sürdürülmesinde uygulanacak teknikler,
- * Okul-Çevre İlişkilerinde öğretmen ve okul yöneticilerine düşen görevler,
- * Okul-Çevre İlişkilerinin değerlendirilmesi.

Hizmet İçi Yetiştirme Çalışmaları

Öğretmen ve okul yöneticilerininin hizmet içinde yetiştirilmeleri programları kapsamına, "okul-çevre ilişkileri" konusunun da alınması büyük yararlar sağlayacaktır. Yukarıda bir fikir vermesi bakımından oluşturulan çerçevede konuların iki veya üçer haftalık kurslar veya seminerler yoluyla görev başındaki eğitimcilere ulaştırılması gerekmektedir. Araştırmanın bulguları bölümünde değinildiği üzere, okul-çevre ilişkileri konusunda, okul yetkililerimizde önemli eksiklikler mevcuttur. İlgili araştırmalar başlığı altında Bilgin

(1990)'in çalışmasında da benzer sonuçların bulunduğu hatıranırsa böyle bir hizmet içi yetiştirme'nin önemi daha iyi anlaşılır.

Yerel Liderlerin Yetiştirilmesi

Milli Eğitim Bakanlığı Merkez Teşkilatı tarafından Ülkemizin belirli yerlerinde "Okul-Çevre İlişkilerinde Bölge Lideri Yetiştirme Merkezi"nin kurulması sistemimizde önemli bir yenilik oluşturacaktır. Bu konudaki öneri de geliştirilme ihtiyacındadır. Burada bir fikir sunma ve buna ilişkin bir çerçeve oluşturulmakla yetinilecektir.

Bu merkezlere her ilçeden iki öğretmen ve iki öğrenci velisinin iştiraki sağlanmalıdır. Üniversitelerin imkanlarından da yararlanılarak gerçekleştirilecek bölge lideri yetiştirme çalışmalarında, kurstan geçirilen eğitimciler ve veliler, yerleşim yerlerinde, okul-çevre ilişkilerinin etkinliği ve verimi konusunda önderlik edecektir.

III. Organizasyonel Düzenlemelere İlişkin Öneriler

Okulların Doğrudan Finansmanı

Ülkemizde ücretliler ve diğer yükümlüler Devlete ortalama yüzde 25 oranında vergi ödemektedirler. Ülkemizde her yıl hazırlanan genel bütçenin yaklaşık yüzde 15'i ise eğitime ayrılmaktadır. Yapılacak bir düzenleme ile:

*Her yıl her öğretim kademesi için "öğrenci başına eğitim harcaması" birim fiyatının gerçekei usullerle belirlenmesi,

*Vergi yükümlülerinin Devlete ödedikleri toplam vergi miktarı içinden, "öğrenci başına eğitim harcaması" miktarı kadar bir meblayı "İlçe Eğitim Fonu"na yatırmaları,

*Vergi yükümlülerinin "İlçe Eğitim Fonu"na yatırdıkları "eğitim giderleri payı" kadar miktarı, alacakları belge karşılığı, Devlete ödeyecekleri vergi miktarından düşmelerinin sağlanması,

*İlçe Eğitimi Finansman Fonunda toplanan paraların o ilçedeki okullara, kademelerine ve öğrenci sayılarına göre paylaşılması ve

* Devlete düzenli olarak vergi ödeyemeyen veya hiç vergi mükellefi olmayan veliler için, Sosyal Devlet anlayışının gereği olarak, eğitim harcamaları payının merkezi hükümet tarafından sübvans edilmesi, eğitim sistemine canlılık kazandıracaktır.

Böyle bir uygulama ilk bakışta birtakım sorunları da beraberinde getirecektir. Ancak, bazı okullar seçilerek uygulanabilir ve alınacak sonuçlara göre kademeli olarak yaygınlaştırılabilir. Bu organizasyonun konusu açısından önemi açıktır. Bu yolla çevrenin "mali katılımı" gerçekleştirilecek, mali katılım ise beraberinde görevsel ve yönetsel katılımı getirecektir. Böylece eğitim kurumları üzerinde çevresel denetim mekanizmalarının harekete geçmesi sağlanmış olacaktır. Okulların doğrudan finansmana kavuşmalarının sağlayacağı ve konumuz ile ilgili olmayan daha pek çok yararlar vardır.

Aile Danışma Merkezlerinin Kurulması

Öncelikle illerde kurulacak ve il milli eğitim müdürlüğüne bağlı olarak görev yapacak "Aile Danışma Merkezleri" şu işlemlere sahip olacaklardır:

- *Okul-çevre ilişkileri konusunda konferanslar düzenlemek,
- *Okul yetkililerini bizzat ziyaret ederek, okul-çevre ilişkileri konusunda bilgilendirmek ve sorunların çözümüne yardımcı olmak,
- *Okul çevresini, eğitim kurumlarına ve eğitim sürecine karşı daha duyarlı hale getirecek, basın, yayın ve tanıtım çalışmalarını organize etmek ve desteklemek,
- *Okul-çevre ilişkilerinin geliştirilmesine ilişkin yerel planlar yapmak ve uygulamasını sağlamak, izlemek.

Okullarda Halk Odaları Açılması

Bir eğitim kurumunun, sadece belli yaş sınırlarında bulunan çocuklara veya gençlere açık kurumlar olmadığı kabul edilmelidir. İlkokul Programımıza bile bu durumu anlatmak amacıyla "Okul toplumsal gelişme ve kültür merkezidir" ilkesi konmuştur. Okulu çevreye açmada etkili olacak uygulamalardan birisi de "Veli Odası" veya "Halk Odası" ismini alabilecek ve ülkemizde henüz bulunmayan bir organizasyondur. Bu düzenlemenin özellikleri şöyle özetlenebilir.

*Okul binalarının bünyesinde yer alan bir odanın ayrılması ve buranın bir oturma odası- nı andıracak tarzda döşenmesi gerekmektedir. Masa, kanepeler, küçük bir kitaplık, bir çay ocağı, eğitsel değeri bulunan tablolar veya resimler bu düzenleme için yeterlidir.

*Okulun günlük programı ve toplumun yetişkin üyelerinin iş hayatı da düşünülerek günün belli saatlerinden sonra velilerin bu mekana gelmelerinin sağlanması gerekecektir. İnsanlar bu küçük ve sıcak ortamda dinleneceklerini, sohbet edeceklerini, günlük gazete ve dergileri okuyabileceklerini, hergün değişik bir iki öğretmenle birlikte olacaklarını ve "akşam üzeri bir yorgunluk çayı içebileceklerini" anladıklarında bu ortamı seveceklerdir.

*Zaman içinde veli odasına gelme alışkanlığı yaygınlaştıkça, bu insanlarla birlikte bazı planlı etkinliklere yönelme kolaylaşacaktır. Zaten günlük sohbetlerin bir bölümü okula ilişkin olacaktır. Böyle olması gerektiği zamanlarda, odada bulunan öğretmen tarafından sağlanacaktır.

* Bu ortamın düzeninden bir velinin sorumlu olması da sağlanabilir. Örneğin bir emekli veli, küçük bir ücret karşılığında, veli odasının düzeninden sorumlu olabilir. Aynı şekilde burada her akşam bir iki saat bulanacak olan öğretmene de belli bir ücreti ödenebilir.

Ev ve Kurum Ziyareti Programı

Bir okulun öğretmenlerinin önce gönüllüleri tarafından daha sonra da dönüşümlü olarak her birinin, küçük gruplar halinde ev ziyaretlerinde bulunması sağlanabilir. Sözü edilen organizasyon üzerinde çalışmalar yapılarak geliştirilebilir. Burada genel bir çerçevesi sunulacaktır.

Her okulun yakın çevresinde yer alan aile ve diğer kurumlara, örneğin her yarıyılıda iki defa periyodik ziyaretlerin düzenlenmesi sağlanabilir. Böylece, ilgililer ile mekanlarında ve yüz yüze görüşme yapma imkanı sağlanır. Böyle bir iletişimin de okul-çevre ilişkilerinin gelişmesine olumlu katkılar sağlanması umulmaktadır.

Bu ziyaretleri ve benzer faaliyetleri organize etmek, bir takvime bağlamak ve zemin

oluşturmak gibi görevleri yerine getirecek, her okulda iki-üç öğretmenden oluşan bir çalışma grubu oluşturabilir.

Çevreyi Eğitim Sürecinde Kaynak Olarak Kullanma

Her düzeydeki okulan programında yer alan öğrenme-öğretme etkinliklerinin yerine getirilmesinde çevredeki pekçok unsurun çok değerli birer kaynak oluşturduğu bilinmektedir. Bu gerçekten yola çıkarak, okul yetkililerinin çevreyi kaynak olarak kullanmalarını sağlayacak çalışmaların yapılması, hem eğitim süreci, hem de okul çevre ilişkilerinin geliştirilmesi açısından büyük yararlar sağlayacaktır. Bu düzenlemenin gerçekleştirilmesinde ilk yapılacak iş ise, eğitim kurumu yetkililerini bu konuda aydınlatmak ve bilinçlendirmek olmalıdır.

Bir yerleşim yerinde bulunan, sağlık memuru, posta görevlisi, belediye başkanı, muhtar, din görevlisi, veteriner ve daha birçok meslek sahibi, okutulan bir dersin konusu için önemli bir kaynaktır. Bunun yanında bu kişilerin iş ortamları da aynı öneme sahip ve doğrudan birer kaynak özelliği taşırlar. Eğitim kurumu ilgililerinin bu kaynaklardan yararlanma yoluna gitmeleri, okul-çevre ilişkilerine çok büyük yararlar sağlayacaktır.

IV. Eğitim Kurumları ile Çevre Arasında İletişim Daha Etkin ve Verimli Hale Getirilmesine İlişkin Öneriler.

Telefon Servisi

Ülkemizde başlatılabilecek yeni bir uygulama da, "Okul Telefonu Servisi" olacaktır. Bu öneride, üzerinde tartışılarak geliştirilmeye muhtaçtır ve önce birkaç ilçede denenmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesi gerekmektedir.

*Bu uygulamanın gereği olarak her ilçede bir veya birkaç telefon numarası eğitim kurumlarının emrine tahsis edilecektir.

*Tahsis edilen telefonlar bir bilgisayar sistemine bağlı olarak çalışacaklardır. Bu ana merkezden sorumlu bir görevli bulunacak ve önceleri günün belirli saatlerinde hizmet verecektir.

*İlçedeki her eğitim kurumu, nicel ve nitel özellikleri ile sorunlarını ve günlük gelişmelerini, örneğin öğrencilerinin devam durumlarını, gösterdikleri başarıları ve disiplin hadiselelerini en azından haftalık içmeler halinde bu merkeze bildireceklerdir.

*Bunun yanında, bilgisayar kayıtlarına, evebeyn çocuk ilişkileri ve benzeri konularda belli bilgi üniteleri yerleştirilecektir.

*Hizmet bütünüyle ücretsiz olacak ve belki bir şehir içi görüşme ücreti miktarında bir külfet getirecektir.

*Her veli, "okul telefonu"nu aradığında, gerek çocuğuna, gerek okula ve gerekse başka benzeri konularda bilgi alabilecektir. Velinin istediği bilgi merkezde mevcut değilse, bu veliye belli bir gün söylenecek ve o gün araması istenecektir. Veli özel notlarını ve beklentilerini de bu yolla iletebilecek, gerek okul yetkilileri ve gerekse veliler yüzyüze görüşme taleplerinde de bulunabileceklerdir.

Teknolojinin bugün ulaştığı seviye, böyle bir uygulamayı kolaylıkla ve çok az masrafla gerçekleştirmemizi sağlayacaktır.

Yerel Televizyon Yayını

Son yıllarda ülkemizde yaygınlaşan bir teknolojinin sonucu olarak özellikle belediyeler dahili bir televizyon vericisi kurabilmekte veya mevcut uydu yansıtıcılarına girerek ile dahiline yayınları ulaştırabilmektedirler.

Bu imkandan yararlanılarak, önceleri haftalık, daha sonraları ise sıkca düzenlenecek yayınlarla; çevrenin eğitimsel sorunları, eğitim kurumlarının beklentileri, güncel eğitim hareketleri, eğitim kurumlarının etkinlikleri, eğitim kurumlarının başarıları, çocukların ruhsal, sosyal, zihinsel gelişimlerine ilişkin bilgiler, ebeveyn ve ocuk gibi konularda göze ve kulağa hitap eden mesajları halka ulaştırabilirler.

Yerel Gazete Yayını

Ülkemizde pekçok ilçede en az bir yerel gazete yayınlanmaktadır. Özellikle bu yerel gazetelerin teknik imkanları kullanılarak önceleri üç ayda bir, daha sonraları ise aylık olarak "Okullarımız-ğrencilerimiz" adı altında bir gazetenin yayınlanması da, okul-evre ilişkilerine zenginlik katacaktır.

Böyle bir gazetenin bütün masrafları, alınacak yerel reklamlar ile karşılanabilir. Gazete ğrenciler velilere ve diğer ilgililere ücretsiz ulaştırılabilir. Böyle bir gazeteye konu olabilecek malzeme bulmak ise çok kolay olacaktır. Haber, makale, resim, röportaj, ğrenci ve ğretmen başarıları, sergiler, yenilikler, sorunlar ve daha pekçok konu bu gazetenin içeriğini oluşturabilir.

Yukarıda sayılan bütün öneriler "ham öneri" niteliğindedir. Bunlardan pek çoğu ayrı bir araştırma konusu olabilir. Bunun yanında en azından bilim çevrelerince tartişılması ve geliştirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

BİLGİN, M., Ankara Merkez İlçelerindeki Ortaokullarda Okul ile Ailenin işbirliği ve Sorunları, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara: 1990

CHRISPELLS, H.J., "District Leadership In Parent Involvement" **Phi Delta Kappan**, V. 72, No8, p. 367-371, San Diego: 1991

CULTER, B.S., "The Relationship of Father Involvement to the Acedemic Achievement of School-Age Children". **Dissertation Abstracts International**, Vol 50, No 5, p 900-901, 1989

D'ANGELO, D. and ADLER, R., "A Catalyst for Improving Parent Involvement", **Phi Delta Kappan**, V. 72, N. 5, p. 350-354, 1991

DAVIES, D., "Schools Reaching Out: Family, School and Comminity Partnerships For Students Success", **Phi Delta Kappan**, V. 72, N. 5, p. 376-382, Jan 1991

DORNBUSCH, S.; RITTER, P.; LEIDERMAN, P.; ROBERTS D. and FRALEIGNH, M., "The Relation of Parenting Style to Adolescent School Performance" **Child Development**, 58, p. 1244-1257, 1987

DORNBUSCH, S.; RITTER, P.; REYNAUD, R.; CHEN, Z., "Family Decision Maling and Acedemic Performance In A Diverse High School Population". **Psychological Abstracts**, Vol 77, No: 9, p 2351, September 1990

DÖNMEZER, İ., "Ailenin Çocukların Gelişimi ve Eğitimindeki Rolü ve Önemi" **Özel Kültür Okulları Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu(13-14 Nisan 1991) Bildiriler**, İstanbul: 1991

FRANK, J. R., "Income, Family Stressors And Parent Education As Correlates of School Dropout". **Dissertation Abstracts International**, Vol 49, N. 3, p. 622, September 1988

GIRAUDO, S., "The Relationship Between Family Environment And School Performance Among 5-6-7 Grade Students" **Dissertation Abstracts International**, Vol 50, No. 11, p. 3482- May 1990

NOWINSKI, E., "The Relationship of Three Types of Family Interaction to the Schooling outcomes of High School Juniors". **Dissertation Abstracts International**, Vol 50, No. 4, p. 906, October 1989

PETTERSON, C.; KUPERSMİDT, J.; VADEN, N., "Income Level, Gender, Ethniicty and Household Composition as Predictors of Children's School Based Competence", **Psychological Abstracts International**, Vol 77, No: 10, October 1990

SARI, N., İlköğretimde Velilerin Program Geliştirmedeki Rolü, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksekisans Tezi**, Ankara: 1986

ULUSAVAŞ, M., "Eğitimde Nitelik Geliştirmede Devlet, Okul Yöneticisi, Öğretmen ve Ana-Babanın Rollerini", **Özel Kültür Okulları Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, Eğitimde Arayışlar 1. Sempozyumu (13-14 Nisan 1991) Bildiriler**, İstanbul: 1991

WILLENSKY, R. and KLINE, D. M., "School Reform and Community Renewal", **Equity and Choice**, Vol. 5, (2), pp. 13-18, Mar. 1989

YILMAZ, H., Eğitim Sistemimizin Toplumsal Dokusu: Okul-Çevre İlişkileri Açısından Eğitim Süresicine Toplumsal Katılım; **M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul: 1993